

Агентство журналістських розслідувань як ефективна модель проведення, розробки та розповсюдження інформаційного продукту розслідувальної діяльності

Методика журналістського розслідування, як зазначає М. Шишкіна, по-різному сприймається суспільством: в офіційних представників влади вона викликає певні негативні емоції, інші, навпаки, сприймають діяльність журналіста-розслідувача як єдиний засіб вирішити проблему та розкрити правду. І вона має рацію, бо насправді пріоритетом цього жанру є не переслідування злочинця, а інформування суспільства про об'єктивний стан справ, поширення вкрай необхідних фактів.

Тридцять років тому, коли вся Америка була шокована уотергейтським скандалом, професія журналіста-розслідувача стала раптом найпопулярнішою. Це підтверджували вищі навчальні заклади, що готували журналістів, кількість яких зросла вдвічі. У Швеції професія журналіста-розслідувача останні п'ятнадцять років за ступенем довіри серед населення посідає друге місце після поліцейського.

У нас поки все навпаки — часто-густо журналісти, що спеціалізуються на цьому жанрі, відчувають себе у редакціях немов "білі ворони". І причин цього чемало: брак юридичної підтримки, власної інформаційної бази, технічних засобів і, що теж досить важливо, — підтримки з боку редакторів, менеджерської групи.

Особливо складно проводити розслідування в щоденних виданнях, де у журналіста обмаль часу навіть для того, щоб з'ясувати деякі факти щодо актуальної теми, бо зробити матеріал він повинен максимум за два дні. Зрозуміло, що такий стислий термін природний лише для оперативного розслідування. Як кажуть, по гарячих слідах. Проте для ґрунтовної розслідувальної діяльності цього замало.

Замало ще й тому, що розслідування не є жанром у чистому вигляді. Він являє скоріше компіляцію інформаційних та аналітичних жанрів. Тому газета, що тяжіє до інформаційної чи аналітичної подачі матеріалів, намагається уникати розслідувань або маскувати їх під іншими жанрами.

Безперечно, можна займатися розслідуванням й поза газетою. Тобто бути вільнонайманим "інвестигейтором". Але тут журналістові доведеться ще складніше: поперше, щоб створити власну базу даних потрібні неабиякі кошти. А, по-друге, займатися розслідуванням без "даху" у вигляді чи то редакції, чи то видавництва, чи то державних або комерційних структур досить небезпечно через відсутність певної юридичної підтримки та власне фізичного захисту.

Де ж тоді має оселитися такий складний та водночас потрібний жанр, як журналістське розслідування? За яких умов та за якою схемою працюватиме?

Західні країни ще років двадцять тому зрозуміли, що для фахівців розслідувальної справи необхідні особливі умови. І вони знайшли такий вихід — почали створювати спеціалізовані агентства журналістських розслідувань. У нас же, на теренах колишнього СРСР, першою Росія ризикнула створити таку модель. І слід зазначити, що спроба виправдала себе - вже понад десять років у Санкт-Петербурзі працює спеціалізоване агентство, яке, до речі, журналісти створили за власною ініціативою.

А почалось все у 1991 році у пітерській газеті "Смена", де було відкрито відділ розслідувань. Уже тоді його співробітники виробили для себе деякі правила збору

інформації, її систематизації, створили архів. Сьогодні у Санкт-Петербурзькому агентстві журналістських розслідувань (АЖУР), що стало самостійною одиницею, діє п'ять профільних відділів, де працює більше сорока журналістів.

Внутрішня схема агентства виглядає так: інформаційно-аналітичний відділ, електронна версія новин (стрічка on-line), відділ зв'язків із правоохоронними органами, відділ розслідувань, юридичний відділ. Розглянемо більш детально роль кожного підрозділу.

Інформаційно-аналітичний відділ. В його структурі працює біля 10 співробітників. Основна мета — збір та обробка інформації за різною тематикою, її структуризація, створення архіву та бази даних, куди входять різноманітні установи. Наприклад, якщо співробітниками агентства розробляється інформація щодо якихось подій, цей відділ надає аналітичні відомості, що допомагають простежувати ситуацію у розвитку подій та зовнішніх чинників, які впливають на хід розслідування.

Електронна версія новин. Цей відділ працює на кшталт газетного відділу новин. Агентство створило його, за словами директора Андрія Константинова, "щоб тримати руку на пульсі подій, які відбуваються у місті та в країні". Це насамперед, дає можливість зайняти певну нішу серед інших інформаційних Інтернет-видань. Також допомагає поповнювати власну базу даних, шукати теми для розслідувань й проводити оперативні розслідування у режимі on-line.

Відділ зв'язків із правоохоронними органами. У ньому немає журналістів - переважно працюють колишні співробітники прокуратури, міліції, спецслужб. Мета їх роботи — експертна оцінка інформації, що надходить до агентства, розробка та перевірка інформації через бази даних правоохоронних органів, зв'язок із ними та співпраця із незалежними експертами.

Відділ розслідувань. У ньому працюють журналісти за фахом, що спеціалізуються на

розслідуваннях. Саме тут концентрується, обробляється та перетворюється на публікацію вся інформація, яку збирає та обробляє агентство.

Юридичний відділ. Це остання ланка, яка завершує коло підготовки розслідувань. У ньому працюють юристи за фахом, що читають уже підготовані журналістами матеріали та перевіряють їх щодо відповідності чинному законодавству. Цей відділ допомагає журналістам та агентству в цілому уникнути судових справ. До речі, можливо тому за весь час існування агентство жодного разу не прогало судових справ.

Зрозуміла річ, що одного Інтернет-видання агентству було замало. Тому журналісти створили й свою газету "Тайный советник". У ній друкуються виключно розслідування й дається інформаційна стрічка, яка подає інформацію, що доповнює розгалужені розслідницькі матеріали.

Є ще один шлях оприлюднення фактів, розкритих у розслідуванні. Приміром, будь-хто може замовити в агентстві розслідування на якусь тему. За це, за розрахунками реклами, клієнт має заплатити. Проте, як пояснив директор агентства, "у нас можна замовити розслідування, але не його результат". Це означає: якщо з'явиться такий клієнт, який захоче дати компромат на конкурента, то надана їм інформація ще й може зіграти проти нього — за умов, що розслідники докопаються до істини.

Тематична спеціалізація в Санкт-Петербурзькому агентстві, зокрема стосується кримінальної сфери. Тобто того етапу, коли відомо офіційно, що справа набуває протизаконного спрямування. Це можуть бути погрози комусь щодо знищення, махінації чиновників із бюджетними грошима, "розбірки" кримінальних структур тощо. Хоча самі ажурівці останнім часом наголошують на тому, що майбутнє розслідувань все ж таки за соціальною тематикою, бо вона ширша та може о'бєднувати різні царини життя: починаючи від політики та економіки й закінчуючи саме криміналом.

Отже, ми розглянули один із варіантів жанру журналістського розслідування, як окремого та досить незалежного механізму висвітлення найгостріших проблем суспільства. На наш погляд, саме такий варіант розслідування надає журналістам-розслідувачам, що працюють у агентстві, переваги перед своїми колегами із газет, часописів, радіо та телебачення.

По-перше, вони мають спеціалізовану структуру, яка захищає їх перед законом та від беззаконня, тобто криміналітету - бо не лише один журналіст займається справою, а за неї береться ціла група людей, яку підтримує великий колектив.

По-друге, маючи певний внутрішній статут, ustalені традиції та відоме ім'я у журналістській сфері, журналісти можуть

набагато легше збирати інформацію, протистояти владним та кримінальним структурам під час проведення розслідування та оприлюднення його результатів.

По-третє, журналістський колектив має певну економічну свободу. Безперечно, можливо це лише за умов, якщо вони є засновниками чи співзасновниками агентства й частково мають вплив на фінансове благополуччя своєї агенції. Або якщо вони отримують інвестиції від закордонних партнерів. Безумовно, можна припустити, що дуже великі кошти агентство може заробляти й на так званому "чорному PR". Але це вже тема іншої розмови, тому що подібний спосіб існування суперечить журналістській етиці та традиційним канонам журналістського розслідування.